

OMKRING THULESTATIONENS GRUNDLÆGGELSE

Af professor, dr. phil. *Erik Holtved*

Sommeren 1910 betegner et vendepunkt i polareskimoernes historie. Knud Rasmussens oprettelse af „Kap York Stationen Thule“ betød, at nu trådte deres tilværelse ind i en fase, hvor større tryghed afløste en tilstand, der havde truet med at blive kritisk for den lille folkegruppe på kun omkring et par hundrede mennesker. Ikke just at der netop denne sommer skete nogen særlig omvæltning for dem. I virkeligheden betød det vel snarest, at man nu begyndte at falde lidt til ro efter en hektisk periode, der havde fået sit særlige præg gennem Peary's stort anlagte ekspeditioner og hans vidtgående anvendelse af polareskimoerne som hjælpere – for en stor del til formål, der kun kunne fylde dem med undren. Det lå fjernt fra eskimoisk tankegang, at man kunne gøre sig så store anstrengelser blot for at betrede „jordens navle“, som man kaldte Nordpolen, – og så bare rejse hjem igen. Men Pivlerssuaq, „den store Peary“, havde en ejendommelig magt over disse folk. Man respekterede hans personlighed og bøjede sig for ham, fordi, som man forklarede Knud Rasmussen, „han spurgte med så stærk en vilje til at opnå sit ønske, at det ikke lod sig gøre at sige nej.“

På Peary's to sidste ekspeditioner for at nå Nordpolen førtes således ikke mindre end 70–80 mennesker med skibet „Roosevelt“ op til det nordligste af Grant Land. Betalingen for deres assistance bestod for en væsentlig del i våben, materialer og andre nyttegenstande, og på den måde blev i løbet af nogle få år alle fangerne forsynet med moderne geværer. Det ene med det andet betød i mange henseender en lettelse i det daglige liv, men samtidig at man var blevet afhængig af fremmede faktorer på en måde, som man ikke havde været fortrolig med før. Fremtiden måtte derfor tegne sig uvis, da Peary i 1909 rejste hjem efter endelig at have nået Nordpolen og hermed afsluttede en ekspeditionsvirksomhed, der indenfor 20 år for polareskimoerne havde medført en kulturforandring, der andre steder har strakt sig over et par hundrede. Man havde gjort springet direkte fra bue og pil til magasinrifler, fra vegstenslampe til primusapparat, – ting der i Vestgrønland på det davæ-

rende tidspunkt endnu ventede på at blive tilladt. Og samtidig havde polareskimoerne lært at være kræsne med hensyn til de ting, de så havde praktisk betydning for dem. En kniv var ikke blot en kniv, hvor fristende den så kunne se ud. Stålet skulle være af en sådan kvalitet, at man virkelig havde nytte af den.

Videnskabelige ekspeditioner var dog ikke de eneste, polareskimoerne havde haft berøring med. Fra tid til anden anløb hvalfangere distriktet og tiltuskede sig fortrinsvis ræveskind, der jo overhovedet skulle komme til at spille en væsentlig rolle som grundlag for fremtidens økonomi. Men noget sikkert kunne ikke bygges på disse tilfældige handelsforbindelser. Også hvalfangsten ebbede ud, og i 1907 besøgte for sidste gang en hvalfanger distriktet. Man var dog i udenlandske kredse bekendt med de muligheder, der forelå for en profitabel handelsvirksomhed, og Thule distriktet kunne på denne måde være gået tabt for Danmark, hvis ikke Knud Rasmussen ved sit initiativ var kommet eksisterende planer i forkøbet. Polareskimoernes land var jo endnu udfra den hvide mands synspunkt et „no man's land“, som ingen endnu havde fastslået suverænitetsret over.

Men i virkeligheden var der allerede begyndt en tilknytning til det danske folk, – en tilknytning af en helt anden og mere intim art end den, der fandt sted gennem de fremmede videnskabelige ekspeditioner, nemlig gennem Mylius-Erichsens litterære Grønlandsekspedition 1903–4 med Harald Moltke og den unge Knud Rasmussen som medlemmer. Ved at leve og færdes mellem polareskimoerne og dele deres kår lagde de på den måde grunden til et tillidsforhold, der blev afgørende for det fremtidige forhold mellem de to folk. Det uddybedes yderligere gennem Knud Rasmussens ophold hos polareskimoerne i årene 1906–8. Men også for den nærmere tilknytning til det øvrige Grønland havde den litterære Grønlandsekspedition rent praktisk banet vejen, idet den genåbnede den efterhånden glemte slædevej over Melvillebugten. Lidt havde man nok hørt om folkene deroppe langt mod nord, dels gennem tolken Carl Petersen, kendt for sin deltagelse i Penny's og Kanes ekspeditioner 1850–51 og 1853–55, dels gennem grønlænderen Hans Hendrik (Suersaq), der ligeledes var knyttet til en række ekspeditioner og en årrække havde bosat sig hos polareskimoerne. Men først gennem Knud Rasmussens gentagne rejser over Melvillebugten til Upernavik distrikt fik de to folk lejlighed til at stifte nærmere personligt kendskab med hinanden.

Det stod klart for den litterære Grønlandsekspedition, at civilisationen nu havde sine forpligtelser overfor det lille polarfolk, og efter hjemkomsten rettedes en henvendelse til regeringen for at bevæge den til at udvide kolonisationsarbejdet også til dette område. Resultatet blev dog negativt, idet man på grund af vanskeligheder med hensyn til suverænitetsspørgsmålet ikke mente, at staten under de daværende forhold kunne påtage sig en sådan opgave. Imidlertid lykkedes det gennem Mylius-Erichsens

*Knud Rasmussens hus med Thule-fjeldet som baggrund.
Huset blev senere indrettet til skole.*

Foto: Erik Holtved

energiske agitation at vække interesse særlig i missionsinteresserede kredse, og efter et møde i „Bethesda“ fik man samlet et pengebeløb sammen til indkøb af varer, der måtte være af vigtighed for polareskimoerne, bøsser, ammunition, træ og andre nyttige ting. Disse blev 1905 opsendt med Kgl. Grønlandske Handelskib „Fox I“ som en gave til befolkningen. I rejsen deltog desuden danske embedsmænd, som på den måde for første gang besøgte distriktet. Knud Rasmussen var ikke selv med ved denne lejlighed. Han havde i denne sommer fået overdraget af staten at undersøge mulighederne for indførsel af tamrener i Grønland.

I 1906 rejste imidlertid Knud Rasmussen selv op til Thule og medbragte samtidig så mange ting, det var muligt at fragte på slæderne over Melvillebugten. I de to år, han nu tilbragte deroppe, kom han på fortrolig fod med hele befolkningen, og da han i 1908 rejste hjem, var det med en endnu fastere overbevisning om nødvendigheden af, at der blev anlagt en dansk station. Fornyede forhandlinger med staten førte dog heller ikke denne gang til noget positivt resultat, hvorimod man fra kirkelig side stadig viste forståelse. Det resulterede i, at „Den grønlandske Kirkesag“ og „Dansk Missionsselskab“ anmodede Knud Rasmussen om at være behjælpelig med oprettelsen af en missionsstation, og dette blev bragt til udførelse i sommeren 1909. I forbindelse med missionen fandt man det desuden nødvendigt til at begynde med også at drive en mindre handelsvirksomhed. Man var ganske vist klar over, at det

ikke var nogen tilfredsstillende ordning, men nogen anden løsning fandtes ikke i øjeblikket, og det hele var også kun tænkt som noget rent midlertidigt.

Gods og varer blev fragtet op med skibet „Godthaab“, ført af kaptajn Schoubye, og som de første missionærer medfulgte pastor Gustav Olsen og kateketen Sechmann Rosbach med deres familier. I rejsen deltog desuden den norske musikmand Chr. Leden, der skulle studere eskimoisk musik, samt professor H. P. Steensby og inspektør ved Nationalmuseet Thomas Thomsen, begge udsendt af Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland for at gøre etnografiske studier og indsamle etnografisk materiale. Endelig sluttede Knud Rasmussen sig til i Grønland efter at have afsluttet en foredragsrejse, hvor han efter statens anmodning havde gennemgået de nye love for befolkningen ved samtlige kolonier, udsteder og bopladser i Grønland.

Den 23. juli ankrede man i North Star Bugt, som man havde udset som det bedst egnede sted for opførelsen af missionsstationen og ved et forceret arbejde fik man i løbet af 12 dage rejst de to bygninger, der udgjorde begyndelsen til det oprindelige Thule, den ene til bolig for missionærerne, den anden som magasin. Fra nu af vajede det danske flag over Thule. Det første skridt henimod en varig kolonisation var foretaget men endnu var fremtiden ikke endelig sikret, og Knud Rasmussen indså på grundlag af sine erfaringer, at det måtte være af afgørende vigtighed at få udvirket, at der fra dansk side snarest blev oprettet en virkelig fast station i distriktet – inden det blev forsent. Om de begivenheder, der endelig resulterede i oprettelsen af stationen Thule citerer jeg i det følgende den senere forretningsmæssige leder, overretssagfører Rudolf Sands egen fremstilling i „Knud Rasmussens Mindeudgave“ (s. 4–5).

„Ved sin Hjemkomst samme Aar søgte han igen – i god Overensstemmelse med de kirkelige Selskaber, der havde anlagt den foreløbige Station – at få Staten interesseret i at anlægge en Handelsstation i Distriktet og derved forhindre, at andre Stater, der måtte være interesseret i et sådant Anlæg og mene sig berettiget dertil, kom Danmark i Forkøbet. Han gjorde indtrængende opmærksom på, at Distriktet var meget vildtrigt, og at Anlægget selv bortset fra det vigtigste, de nationale Hensyn, absolut maatte betale sig, og saafremt derfor Staten endnu skulde mene, at den ikke var i Stand til at anlægge Stationen, burde dette hurtigst muligt ske ad privat Vej, idet den, der kom først, vilde udelukke al Konkurrence, da det ikke var muligt, at der kunde trives mere end een Handelsstation i dette Omraade. Efter et Møde i Rigsdagen, hvor Ministeren og Administrationen for Grønland var til Stede, erklærede Ministeren, at Staten ikke paa daværende Tidspunkt saa sig i Stand til at tage Spørgsmaalet op, men at man dog gerne vilde have yderligere skriftlig Besked om Knud Rasmussens Viden angaaende dette Distrikt. Han indsendte ogsaa en saadan skrift-

*Efter en meget omhyggelig behandling
bliver årets indhandlede ræveskind pakket i søkke til forsendelse med skibet.*

Foto: Erik Holtved

lig Redegørelse til Ministeriet, hvori han tilføjede, at han efter nu igen at have faaet oplyst, at Staten ikke ønskede at oprette nogen Station i Distriktet, selv vilde anlægge en saadan, der skulde ledes efter de under Forhandlingerne antydede Principer. Denne Beslutning tog han kun nødtvungen; han var Forsker og ikke Forretningsmand, og det vilde være forbundet med overordentlige Vanskeligheder at rejse de fornødne Pengemidler, men han følte det som sin Pligt at foretage Anlægget af en virkelig Handelsstation, for at denne Stamme, hvis Medlemmer alle var hans Venner, ikke skulde gaa til Grunde. Det var ganske nødvendigt, at der hvert Aar kom Forsyninger til Distriktet, og det daværende grønlandske Direktorat havde udtrykkelig erklæret, at man ikke kunde love hvert Aar at stille Skib til Disposition for Besejlingen. Endelig vidste han, at der baade i Amerika, Tyskland og Norge var Planer oppe om at forsøge en Station anlagt.“

„Polareskimoerne selv havde allerede under den litterære Ekspeditions Overvintring ytret Ønske om at komme under dansk Styre ligesom Stammefrænderne mod Syd. Nu kender vi Farve og Tegning i dit Lands Flag; det er saa nemt at huske, og

kommer der nogensinde et Skib med saadant Flag, saa vil vi stræbe efter at komme om Bord, for saa ved vi, at det kommer fra dit Land. („Grønland“ Side 341).“

„Forsøgene paa at skaffe Penge til Stationens Anlæg var flere Gange ved at strande. Staten vilde ikke være med, og Departementschefen i Indenrigsministeriet, Vedel, erklærede, hvad der i og for sig kunde være rosværdigt, rent økonomisk set: 'Kun hvis De kan overbevise mig om, at jeg turde anbringe mine egne Sparepenge i denne Forretning, turde jeg raade Staten til at løbe en Risiko for at komme til at sætte Penge til; men det har De ikke kunnet'.“

„Knud Rasmussen tog saa selv Risikoen, idet det lykkedes ham at rejse et Laan paa 20.000 Kr. fra daværende Ingeniør Adam Biering i Baku og et lignende Beløb fra sin Hustru, og iøvrigt maatte han benytte den Kredit, han ellers kunde faa.

Saaledes oprettedes i Aaret 1910 Kap York Stationen Thule med følgende udtalte Formaal:

1. At redde Nordgrønland for dansk Kolonisation.
2. At udruste og danne Basis saavel geografisk som økonomisk for videnskabelige Ekspeditioner til Forskning af Eskimokulturen i og udenfor Grønland, dens Opfindelse og Eskimoernes Vandringsveje.
3. Gennem Handelsstationen dels paa forsvarlig Maade give Polareskimoerne Adgang til de Varer, som de allerede var blevet afhængige af gennem Tuskhandel med skotske Hvalfangere og amerikanske Polarekspeditioner, og dels at hjemføre og her eller andetsteds afhænde Landets Produkter.“

Allerede Stationens Anlæg opfyldte Punkt 1.

Da Knud Rasmussen den 19. August 1910 hejste Dannebrog ved Umanak-Fjeldet ved North Star Bay, det nuværende Thule, var Distriktets Kolonisation reddet for Danmark, men til en fuldstændig Sikring af dette Punkt hørte efter Knud Rasmussens Mening, at Staten formelt overtog og fik anerkendt Højhedsretten over Distriktet. Han opfordrede, da han i 1913 kom hjem efter 3 Aars Ophold i Thule, Staten til at faa en saadan formel Anerkendelse, men skønt denne Opfordring ikke blev fulgt, har det jo vist sig, at den faktiske Tilstand var tilstrækkelig til at sikre Danmark Kolonisationen af Distriktet gennem Knud Rasmussens Arbejde deroppe. De fremmede forstod dette, og da Peary i 1909 paa Tilbagevejen fra Nordpolen passerede Thule for sidste Gang og saa det danske Flag vaje ved Stationen, blev han saa overvældet herover, at han glemte at navigere og løb sit Skib paa en Banke i Havnen, der var ham særdeles velkendt – et talende Bevis paa, at han forstod Betydningen af, at det danske Flag var hejst i Distriktet.“

Den nyanlagte station blev i en årrække bestyret af Peter Freuchen, der fulgte op med Knud Rasmussen i 1910, og til at varetage indkøb af varer og opsendelse af skib var dannet en komite bestående af ingeniør M. Ib Nyeboe, grosserer Chr. Erich-

Knud Rasmussens mindesten ved det gamle Thule.

Foto: Erik Holtved

sen, og Knud Rasmussens fader, lektor Chr. Rasmussen. Endvidere anmodede man Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland om at overtage protektoratet for det videnskabelige arbejde. Senere oprettedes en særlig videnskabelig Komite for Thule.

Det var primitive og ofte vanskelige forhold, man måtte arbejde under de første år, efter at stationen var etableret. Men efterhånden kom handelsvirksomheden ind i mere faste former. Til at begynde med foregik den som ren byttehandel efter gammelt mønster, ræveskind for varer. Men ved indførelse af særlige Thulemønter blev det lettere at udligne eventuelle forskelle mellem køb og salg og fastsætte regulære priser, nogenlunde svarende til dem der gjaldt i det øvrige Grønland. Mønterne var meget hensigtsmæssigt forsynede med huller, så de kunne trækkes på en snor og således hænges på slædeopstanderen under rejser – eller på et søm i butikken, det eneste sted, hvor man jo faktisk havde brug for dem. Det vakte slet ikke så lidt misforståelse, da man senere ved statens overtagelse af stationen i 1937 fik indført mønter uden huller.

Men der var tider, hvor situationen kunne være kritisk nok – som Peter Freuchen beskriver det i „Bogen om Knud“: „... de første aar da vi levede i Thule. Smaa penge, smaa skibe og smaa varebeholdninger; men et vældigt humør og en lyst til at gaa paa hade Knud, og det smittede mig, og vi klarede ting, som nu vilde synes utrolige. Først solgte vi vore handelsvarer, de var faa. Saa solgte vi vores proviant, og

hvad vi havde av tøj hjemmefra. Der skulde skaffes mange ræveskind for at klare en handelstation op. Og saa levede vi paa eskimoisk vis av fangst og jagt, og lykkeligere tid, sorgløse tilværelse har vi aldrig nydt.“

Alvor var der trods alt i det hele, og ved Knud Rasmussens udholdenhed konsolideredes Kap York Stationen Thule – til voksende gavn for befolkningen og til udgangspunkt eller støtte for den lange række Thule-ekspeditioner, der i sig selv danner en epoke indenfor dansk arktisk forskning.

I 1935 fejredes i Thule 25-året for stationens oprettelse. Store udvidelser var sket i de forløbne år, sygehus, kirke og ny butik, skole og radiostation. Overværet af Knud Rasmussens søn Manne afsløredes ved samme lejlighed en mindesten - en stor natursten, hvori er mejslet følgende inskription på dansk og grønlandsk:

KNUD RASMUSSEN ANLAGDE THULE 19/8 1910 OG STYREDE
KAP YORK DISTRIKTET TIL SIN DØD 21/12 1933

Således ligger stenen der endnu – som et varigt minde om Thule stationens oprettelse og Knud Rasmussens virke blandt polareskimoerne. Takket være hans målbevidste indsats og kloge ledelse har de fået lov til at modnes under civilisationens indflydelse, så de uden at blive overrumplet af den har kunnet tilpasse det nye efter deres egen livsform, der endnu mere end andre steder i Grønland er præget af de højarktiske vilkår. Således har befolkningen da også – i trofasthed mod Knud Rasmussen – forlangt at få navnet THULE med sig, da de i senere tider er flyttet bort til andre jagtmarker, – for navnet og de kræfter, der er knyttet til det har man brug for dér, hvor livet leves.